

7. Концепция кластерной политики в Российской Федерации : [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.penza.ru/file_object.

8. Пинда Ю.В. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності будівельного комплексу регіону : ... дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Пинда Юрій Володимирович. – Л., 2009. – 214 с.

УДК [338.45:690]:339.137

М. Козак
аспірант,
Інститут регіональних досліджень
НАН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено динаміку основних показників функціонування промисловості будівельних матеріалів Львівської області. Проведено аналіз діяльності підприємств цієї сфери та встановлено її сучасні тенденції.

Ключові слова: будівельні матеріали, промисловість будівельних матеріалів, виробництво.

В статье исследована динамика основных показателей функционирования промышленности стройматериалов во Львовской области. Проведен анализ деятельности предприятий данной отрасли и установлены современные тенденции ее развития.

Ключевые слова: строительные материалы, промышленность стройматериалов, производство.

In the article investigational dynamics of basic indexes of functioning of industry of build materials of the Lviv area. The analysis of activity of enterprises of this sphere is conducted and they are set modern tendencies.

Keywords: build materials, industry of build materials, production.

Постановка проблеми. В умовах сучасного ринку й все більшої глобалізації економіки особливого значення набувають проблеми посилення конкурентоспроможності базових видів економічної діяльності та господарських комплексів. До них належить і промисловість будівельних матеріалів як вагома складова будівельного комплексу регіону. У той же час посилюється значення регіонального розвитку на засадах ефективного використання матеріальних, кадрових, фінансових, інформаційних ресурсів та підвищення рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутнісні характеристики функціонування господарських систем у сучасних умовах розкриті в працях О. Алімова, О. Амоші, Є. Бойка, П. Борщевського, П. Буряка, В. Геєця, М. Долішнього, В. Пили, М. Чумаченка, А. Чухна та інших учених. Проблема розвитку галузевої та функціональної структури будівельної індустрії, її територіальної організації присвятили свої роботи А. Асаул, Й. Бурка, Я. Жупанський, Ю. Козаков, З. Манів, А. Миронов, І. Нікольський та інші.

Виходячи з актуальності проблем функціонування підприємств промисловості будівельних матеріалів, їх значення для соціально-економічного розвитку регіону, **метою статті** обрано дослідження розвитку промисловості будівельних матеріалів Львівської області в сучасних умовах.

Слід відзначити, що промисловість будівельних матеріалів є базисом функціонування будівельного комплексу. У зв'язку із зниженням у 2008–2009 рр. основних показників будівництва (табл. 1), суттєво зменшився попит будівельних підприємств та індивідуальних забудовників на будівельні матеріали. Найбільше це відчули виробники будматеріалів, що застосовуються для загальнобудівельних робіт (стінових матеріалів, залізобетонних конструкцій, теплоізоляційних матеріалів тощо).

Сьогодні номенклатура матеріалів і виробів є досить різноманітною, а основним критерієм їх класифікації є технічні властивості. У залежності від призначення (для монтажу, тепло-, шумо-, енерго-, гідроізоляції, для дорожньої кладки) використання будівельних матеріалів регламентується низкою нормативних документів (державними й міждержавними стандартами, будівельними нормами (ДБН) та технічними умовами). Їх властивості залежать від структури, мінерального, хімічного, фазового складу, на які значною мірою впливають властивості сировини, специфіка технології виробництва та обробки.

П. Луцишин відносить до промисловості будівельних матеріалів такі складові [3, с. 162]:

1. Видобування та первинна обробка мінерально-будівельної сировини (піщано-гравійна суміш, пісок, щебінь, гравій, камінь, керамзит і ін.).
2. Виробництво в'язучих матеріалів (гіпс, вапно, цемент).
3. Виробництво стінових матеріалів, конструкцій (бетонних, залізобетонних), різних виробів, деталей для спорудження будівель та споруд.

Таблиця 1

Динаміка основних показників будівництва Львівської області*

Показники	2000 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Обсяг виконаних будівельних робіт (у фактичних показниках вартості), млн грн ¹	561,1	854,5	1096,9	1155,9	1972,6	2807,5	3429,0	2134,9
Індекси обсягів виконаних будівельних робіт, у відсотках до попереднього року ¹	113,9	128,0	108,6	79,3	123,8	112,3	82,2	54,5
Середньорічна кількість найманих працівників будівельної діяльності, тис. осіб ¹	33,9	26,0	27,0	26,7	28,8	28,4	29,2	22,6
Введено в експлуатацію загальної площі житлових будинків, тис. кв. м	371,8	397,5	545,4	499,4	482,9	669,5	780,4	391,6
Середньомісячна заробітна плата в будівництві, грн.	231,2	500,4	631,7	766,3	975,0	1213,3	1511,9	
Рентабельність операційної діяльності будівельних підприємств, відсотків	2,7	4,4	4,5	2,1	3,5	3,1	1,0	
Основні засоби будівництва за первісною вартістю на кінець року, млн грн.	798,2	795,5	897,7	983,1	1197,5	1424,9	1706,2	
Інвестиції в основний капітал у будівництві, млн грн	52,8	121,7	112,5	127,2	153,4	217,7	263,8	

¹ Великі, середні та значні за обсягами малі підприємства.

*Джерело: [1; 2].

Основною сировиною для промисловості будівельних матеріалів є нерудні корисні копалини. Відомо, що на розміщення потужностей з виробництва цієї продукції особливий вплив справляє сировинний фактор. Оскільки найбільшими галузями будівельної промисловості вважають цементну й залізобетонну, то відзначимо, що цементне виробництво розміщують тільки в місцях, де сировина (глини, вапняки, мергелі) поєднуються з мінеральним паливом, а залізобетонні виробничі потужності розвивають, як правило, поблизу місць споживання готової продукції [3, с. 163].

За словами голови Наглядової ради Асоціації «Всеукраїнський союз виробників будівельних матеріалів та виробів» І. Салія, загалом у 2010 р. в Україні функціонувало більше 8 тисяч різних виробників будівельних матеріалів, які базувалися на місцевих сировинних ресурсах [4].

Важливо відзначити, що у Львівській області є вагомі запаси будівельної сировини: цементної (5 родовищ, 4 з яких розробляються), вапняку для випалювання на вапно (10 родовищ, 5 з них діючі), гіпсу та ангідриду (2 родовища, діюче – 1), крейди будівельної (1 родовище, на ньому роботи припинені), піску будівельного (37 родовищ, 14 з них розробляються), піщано-гравійної суміші (13 родовищ, з них діють лише два), цегельно-черепичної сировини (93 родовища, 39 з них розробляються), скляної сировини (4 родовища, 2 з яких розробляються), каменю облицювального (2 родовища, проте роботи на них припинені), каменю будівельного (8 родовищ, розробляються – 3), каменю пиляного (1 недіюче родовище), керамзитової сировини (4 родовища, діючих – 2), сланців менілітових (1 недіюче родовище) [5, с. 11-12]. Це підтверджує вагомий сировинно-ресурсний потенціал регіону щодо виробництва багатьох видів будівельних матеріалів.

Доречно наголосити, що за декілька останніх років практично подолано імпортозалежність із багатьох видів будівельних матеріалів. Протягом цього періоду виникли десятки нових потужностей з виробництва сучасних будматеріалів, що функціонують за високоефективними закордонними технологіями та дозволяють отримати продукцію, яка гідно конкурує з імпортними аналогами. Проте сьогодні в цій галузі, після ажіотажного попиту та багаторічної тенденції зростання обсягів виробництва, помітне різке падіння продажів будматеріалів і призупинення багатьох виробничих потужностей.

Так, протягом 2008 р. у Львівській області скоротилися обсяги виробництва вапняків; гальки, гравію, щебню, каменю дробленого; стінових будівельних матеріалів; цегли керамічної вогнетривкої; блоків з цегли, цементу, штучного каменю чи бетону; сумішей будівельних та бетонів (сухих); елементів конструкцій збірних для житлового, цивільного будівництва з цементу, бетону й штучного каменю; збірних будівельних металоконструкцій; брусків, планок та фриз для паркетного (дерев'яного) покриття підлоги з деревини листяних порід.

Разом з тим у 2008 р. збільшилися обсяги видобування пісків природних, виробництва сумішей будівельних (готових для використання); плитки, плит, черепиці та аналогічних виробів з цементу, бетону чи штучного каменю; плит, панелей та інших конструкцій з чорних металів або алюмінію; вікон, дверей, їх рам та порогів дерев'яних; блоків дверних і віконних з чорних металів і алюмінію; блоків дверних і віконних з пластмаси; фарб і лаків на полімерній основі. Дані про динаміку обсягів видобування будівельної сировини та виробництва деяких видів будматеріалів у табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка обсягів виробництва окремих видів будівельних матеріалів
у Львівській області в 2004 – 2008 рр. ***

	2004	2005	2006	2007	2008
Вапняк, тис. т	1215	1334	1500	1658	1638
Піски природні, тис. м ³	563,6	719,3	867,2	927,8	1165,2
Галька, гравій, щебінь та камінь дроблений, тис. т	699,0	632,2	640,8	665,2	615,3
Стінові будівельні матеріали, млн шт. умовної цегли	234,3	236,6	264,2	289,0	267,4
Цегла керамічна невогнетривка будівельна, млн шт. умовної цегли	171,8	163,5	188,9	209,2	205,5
Блоки та цегла з цементу, штучного каменю чи бетону будівельні, млн шт. умовної цегли	62,5	73,1	75,3	79,9	62,0
Суміші будівельні (готові до використання), тис. т	272,5	331,6	498,8	574,4	698,3
Суміші будівельні та бетони (сухі), тис. т	78,5	108,1	111,1	130,0	114,0
Плитки, плити, черепиця та аналогічні вироби із цементу, бетону або штучного каменю, тис. м ²	746,0	746,1	1026,4	1346,1	1432,3
Елементи конструкцій збірні для житлового або цивільного будівництва із цементу, бетону чи штучного каменю, тис. м ³	126,9	131,2	173,5	222,9	214,4
Металоконструкції будівельні збірні, т	2365	1444	1942	2890	2562
Плити, панелі та інші конструкції із чорних металів або алюмінію, т	28662	26296	53077	59758	63968
Вікна, двері, їх рами та пороги, дерев'яні, тис. м ²	195,5	181,2	233,2	271,6	325,4
Блоки дверні і віконні із чорних металів або алюмінію, тис. шт.	18,5	6,1	8,2	10,3	32,2
Блоки дверні і віконні з пластмаси, тис. шт.	55,4	70,3	105,5	126,8	144,0
Бруски, планки та фризи для паркетного або дерев'яного покриття підлоги, з деревини листяних порід, тис. м ²	109,9	115,0	237,4	148,1	114,9
Паркет дерев'яний щитовий, тис. м ²	20,1	19,0	150,5	–	222,1
Фарби та лаки на основі полімерів, т	22108,8	26343,5	23088,4	26048,7	28837,0

* Джерело: [1].

Подорожчання вартості будівництва безпосередньо пов'язане із зростанням цін на будівельні матеріали. Протягом 2008 р. темпи приросту цін були досить високими. Загалом, у 2008 р. ціни виробників будматеріалів зросли на 28,1 %, однак у 2007 р. їх приріст сягав 38,8 %. При цьому спостерігалось зростання цін на більшість видів продукції виробників даної галузі (рис. 1).

У 2008 р. суттєво зросли ціни на керамзит (69,7 %), бетонні суміші (41,7 %), будівельну цеглу (33,6 %), залізобетонні конструкції (31,7 %), вапно будівельне (31,6 %), стінові блоки (29 %). Підвищилися ціни також на цемент (12,5 %), пісок будівельний (10 %) та інші види будівельних матеріалів [6]. Слід відзначити, що приріст цін на продукцію цієї галузі спостерігається щорічно (табл. 3), що пов'язано з підвищенням цін на сировину, енергоносії, паливно-мастильні матеріали, зростанням заробітної плати та іншими зовнішніми чинниками.

Проведений П. Микитюком аналіз функціонування підприємств промисловості будівельних матеріалів в Україні показав, що більшість із них виготовляє продукцію для задоволення потреб на внутрішньому ринку країни. Так, за результатами його аналізу, 62 % підприємств ніколи не експортували своєї продукції, 13,2 % – припинили експортувати свою продукцію і лише 24,8 % підприємств здійснюють експортну діяльність (з них 66,7 % – це великі підприємства, 40 % – середні, 21,1 % – малі) [7]. Продукція вітчизняних підприємств даної сфери найбільше експортується в країни СНД (Росію, Молдовію, Вірменію, Грузію, Азербайджан) і в країни Європи (Польщу, Словаччину, Німеччину, Латвію, Великобританію, Кіпр).

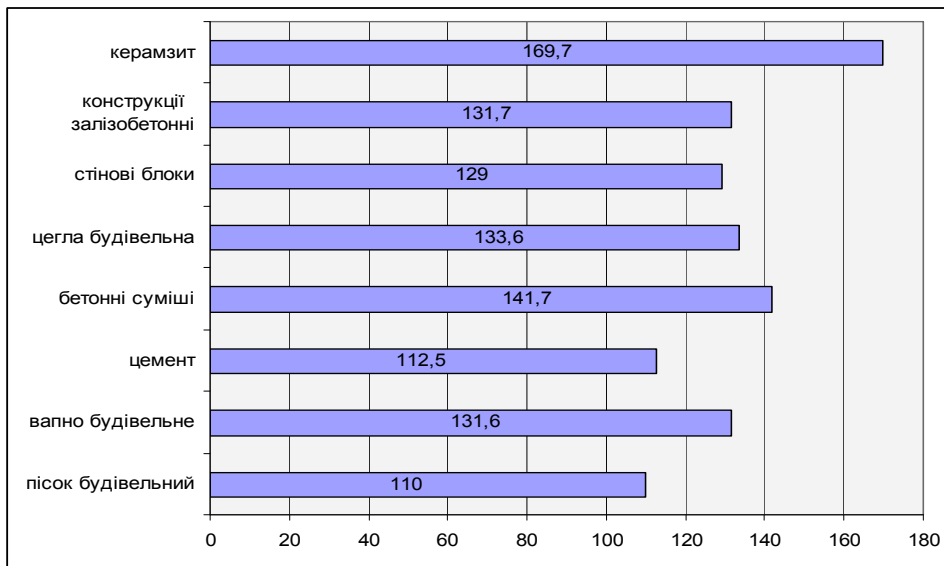

Рис. 1. Індекси цін виробників будівельних матеріалів (у %, грудень 2008 р. до грудня 2007 р.)*

* Джерело: складено автором за даними Держкомстату [1].

Таблиця 3

**Індекси цін виробників окремих видів будівельних матеріалів
(у %, грудень до грудня попереднього року) ***

Будматеріали	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Цемент	105,3	102,0	111,6	118,2	133,3	163,9	112,5
Залізобетонні конструкції	101,4	106,6	126,5	104,5	130,3	130,0	131,7
Будівельна цегла	103,6	140,9	98,1	119,1	126,2	131,6	133,6
Будівельний пісок	103,6	178,9	149,7	148,6	123,0	108,9	110,0
Вапно будівельне	113,2	112,5	118,7	109,4	124,8	130,7	131,6
Скло будівельне	97,5	99,9	116,7	124,3	100,0	–	–

* Джерело: [1].

Висновки. Незважаючи на те що протягом останніх років багато видів будівельних матеріалів відвоювали свої позиції в закордонних конкурентів, по деяких позиціях у Львівській області імпорту все ще суттєво переважає експорт. Найбільші обсяги імпорту можна відзначити по таких видах будівельних матеріалів:

1. Портландцемент, глиноземистий цемент, шлаковий цемент, сульфатостійкий цемент. Важливо відмітити, що на території області функціонує ВАТ «Миколаївцемент», яке входить у п'ятірку найбільших виробників цементу в Україні й на яке припадає 10,7 % національного ринку. Його загальна виробнича потужність становить майже 1,5 млн тон цементу в рік. Проте за 2009 р. регіоном було імпортовано цементу на 1 млн 66 тис. 700 \$ США. Під час кризи цей показник суттєво знизився за рахунок значного спаду рівня попиту. Найбільшими обсягами імпорту цементу характеризувався 2007 р. – 5 млн 855 тис. 100 \$ США. За даними фахівців концерну «Укрцемент», проектна потужність заводу «Миколаївцемент» – понад 3 млн т цементу в рік. Ураховуючи такі виробничі можливості, можна констатувати, що за сприятливого інституційного забезпечення та відповідного стратегічного менеджменту ВАТ «Миколаївцемент» міг би забезпечити регіональний ринок навіть у періоди найбільшого зростання будівництва більше як на 50 %.

2. Цегла будівельна, вогнетривка, блоки, плитки, а також інші керамічні будівельні матеріали. Аналіз стану зовнішньоторговельних операцій Львівської області вказує на те, що імпорту по цих позиціях суттєво перевищує експорт. Так, протягом 2009 р. експорт цих будматеріалів склав 225 тис. 700 \$, проти імпорту – 1 млн 900 \$. Найбільше його зростання спостерігалось в 2008 р. – 4 млн 965 тис. \$.

3. Частка імпорту збірних будівельних конструкцій також превалює над експортом. Унаслідок різкого зменшення рівня попиту у 2009 р. відбувся суттєвий спад (із 11 млн 648 тис. 500 \$ у 2008 р. до 608 тис. 200 \$), але в попередніх роках співвідношення мало такий вигляд: у 2005 р. експорт становив 57 тис. 300 \$, а імпорту – 2 млн 790 тис. 300 \$; у 2006 р. експорт – 27 тис. 800 \$, імпорту – 10 млн 229 тис. 900 \$; а в 2007 р. експорт – 231 тис. 500 \$, імпорту – 7 млн 914 тис. 800 \$).

За даними Головного управління промисловості та розвитку інфраструктури у Львівській області станом на 2008 р. в регіоні налічувалося 52 потужних заводи та їх об'єднань (цегельні, залізобетонні, вапнові, керамічні заводи та ін.) з виробництва найважливіших будматеріалів, а також низка малих виробничих підприємств з незначними потужностями. Чим же зумовлена вагома частка імпорту (з урахуванням статистичної похибки) багатьох видів будівельних матеріалів? На нашу думку, перш за все, несприятливим інституційним середовищем і недостатньо кваліфікованим рівнем менеджменту на виробничих підприємствах, а відтак незадовільним станом фінансування, морально та фізично застарілим обладнанням, нерациональним використанням ресурсів тощо. Крім того, вітчизняний споживач часто надає перевагу імпортній продукції, яка часто є якіснішою, а подекуди – дешевшою. Сьогодні в споживчих перевагах можна відзначити дві основні тенденції [8]: 1) при виборі матеріалу основну роль відіграє популярність брендів, в які вкладений значний рекламний бюджет; 2) головним критерієм вибору стає низька вартість продукції.

Література

1. Будівельна діяльність на Львівщині за 2008 р. [статистичний збірник / ред. Сотникова Л. та ін.]. – Львів, 2009. – 87 с.
2. Будівельна діяльність на Львівщині за 2009 р. [статистичний збірник / ред. Сотникова Л. та ін.]. – Львів, 2010. – 92 с.
3. Луцишин П. Територіальна організація суспільства / Луцишин П., Клімонт Д., Луцишин Н. – Луцьк: Навч. посібник, 2001. – 334 с.
4. Строительные материалы: импорт и отечественное производство: Интернет-конференция [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avbmv.com.ua/content/view/666/59/>
5. Коцепція загальнодержавної та регіональних програм розвитку промисловості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avbmv.com.ua>
6. Будівельна діяльність на Львівщині у 2008 р. / [комплексна економічна доповідь]. – Львів, 2009. – 15 с.
7. Микитюк П. Аналіз інноваційної діяльності підприємств з експорту та імпорту будівельних матеріалів / П. Микитюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – с. 181–190. – (Економічний простір, № 19).
8. Ринок будівельних матеріалів: облицювальні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avbmv.com.ua/content/>
9. Тяг Р. Сучасний стан будівельного ринку України і заходи щодо його стабілізації в умовах світової фінансової кризи / Тяг Р., Іванов М., Гриценко І. – Економіка будівництва і міського господарства, 2009. – Том 5, № 2.